

radova na zidnim slikama, kao i za uređenje cijeloga svetišta crkve. Nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova, zaključuje, od velike je važnosti za očuvanje, prezentaciju te valorizaciju i interpretaciju toga jedinstvenog primjera kasnogotičkoga zidnog slikarstva u Hrvatskoj.

Druga cjelina, „Osvrti, prikazi i izvješća“ (249–302), sadrži 14 različitih priloga, a na kraju stoje „Upute autorima“ (303–309).

Četvrta knjiga *Zbornika Lovranščine* obuhvaća različite teme bogate lovranske prošlosti i svojom interdisciplinarnošću predstavlja jedan od primjera kako na najbolji način pridonijeti proučavanju jedne prostorne cjeline s ciljem boljega i potpunijega razumijevanja njezina povijesnog razvoja.

Nikša Minić

(Anti)fašizam u prošlosti i sadašnjosti, zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga u Puli 3. listopada 2014., gl. ur. Milan Radošević, Pula: Udruga antifašističkih boraca i antifašista Grada Pule – Associazione dei combattenti antifascisti e degli antifascisti della Città di Pola / Istarsko povijesno društvo – Società storica istriana, 2015., 162 str.

U današnje vrijeme snažnoga uspona povijesnoga revizionizma desne političke opcije, gotovo svakodnevne pojave govora mržnje u javnosti te ekstremnih izjava ili povika pojedinaca ili skupina pojedinaca na rubu (naci) fašizma te čestih javnih političkih svađa, pojednostavljeno rečeno, na relaciji partizani – ustaše, ovakav je zbornik radova značajan prinos historiografiji, napose pri razrješavanju pojmova fašizam i antifašizam te problema koji se oko njih pojavljuju od njihove pojave do današnjih dana. Zbornik je nastao kao rezultat znanstvenoga skupa *(Anti)fašizam u prošlosti i sadašnjosti* održanoga u Puli 3. listopada 2014. i pod organizacijskom paskom glavnoga urednika Milana Radoševića, a u suradnji Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Pule i Istarskoga povijesnog društva, suizdavača ovoga izdanja. Sadrži sedam radova istarskih i riječkih znanstvenika koji su kroz prizmu povijesti, filozofije i lingvistike podastrli modele za razumijevanje (neo)fašizma i antifašizma te tako pridonijeli istraživanjima „neugodne pojave“ fašizma, koja je na svjetsku scenu stupila netom nakon Prvog svjetskog rata i u raznim se oblicima provlači kao kuga sve do današnjih dana.

Petar Strčić radom „Povijesni pregled nastanka i razvoja fašizma i anti-fašizma s posebnim osvrtom na Istru i Rijeku“ (13-28) otvara ovaj zbornik; nakon početnoga pregleda nastanka i razvitka najprije fašizma, a potom, kao logičnoga slijeda okolnosti, i antifašizma, pojasnio je nastanak i razvoj fašizma i antifašizma na području Istre i Rijeke. Potom je pobliže pojasnio stvaranje prvih oblika fašizma i njemu usmjerenoga otpora na području Rijeke, razvoj novih oblika fašizma nedugo zatim u okruženju Kraljevine Italije te nacizma u Njemačkoj s odjecima u drugim zemljama. U zaključnim je promišljanjima dodao kako su i fašizam i antifašizam bitne povijesne komponente znatnoga dijela svjetskoga, a napose europskoga stanovništva, ali i to kako fašistička ideologija nije nestala do današnjih dana iako u većini europskih zemalja danas nisu dopuštena javna iznošenja nacifašističkih ideja i sadržaja.

„Politički temelji i metode djelovanja fašizma i fašističkog pokreta s kraćim osvrtom na Istru“ (29-66) rad je Darka Dukovskoga, koji je na temelju arhivske građe, periodike, tiska, memoarske građe te dosadašnjih istraživanja dao sliku nastanka i razvoja političkih, socijalnih, kulturnih i gospodarskih elemenata koji su bili temelj fašizma i fašističkoga režima. Uzročno-posljedičnom je vezom autor ujedno objasnio i metode njegova nastanka, trajanja i urušavanja. Naveo je kako se trenutno prihvaćanje i istraživanje činjenica o fašizmu kreće u okviru između ideološkoga i političkoga te u najboljem slučaju između socijalne i psihološke teorije.

U društvena se pitanja u širem smislu upustio Stipan Trogrlić temom antifašizma istarskoga svećenstva tijekom poraća u radu „Antifašizam istarskog hrvatskog i slovenskog svećenstva 1920. – 1939.“ (67-89). Proučavao je djelovanje istarskoga hrvatskoga i slovenskoga svećenstva koje je bilo motivirano obranom nacionalnoga identiteta njihovih sunarodnjaka potpalih pod fašističku vlast. Uvidio je velik problem radikalne talijanizacije koja je u svojoj osnovi trebala obuhvatiti sva područja društvenoga života. Stoga je autor zaključio kako je politička orijentacija hrvatskoga i slovenskoga svećenstva bila prepoznatljiva po svom antifašizmu, ali i to da su u jeku Drugoga svjetskog rata vodstvo antifašističkoga pokreta preuzele ideološki i politički isključive komunističke snage.

Rad „Antifašizam između nacionalizma i eurocentrizma: filozofijsko-povijesna perspektiva“ (91-104) potpisuje Alen Tafra, u kojem je promišljao o paradigmatiskim pitanjima teorije fašizma. Naime, analizirajući fašizam

kao fenomen, zagovara interdisciplinarnan i holistički pristup u istraživanju, dok je s druge strane konstatirao kako se i za pojam antifašizam nameće srodna kritička revizija. U konačnici kaže da ova kritika upućuje i na problem pojma eurocentrizma, koji treba razlikovati kao antiimperijalistički antifašizam i eurocentrični/euroatlantski antifašizam. Kritika eurocentričnoga/euroatlantskoga antifašizma utemeljena je na filozofsko-povijesnoj i epistemološkoj analizi univerzalnoga i partikularnoga, kao i u skiciranoj analizi geneze europskoga identiteta.

Iz pera Nine Spicijarić Paškvan proizišao je rad „Semantika pojma (anti)fašizam“ (105-127), u kojem se s jezičnoga gledišta pokušavaju razmotriti tumačenja pojmova fašizam i antifašizam. Autorica je ustvrdila kako su u hrvatskoj javnosti, a napose onoj stručnoj, definicije pojmova fašizam i antifašizam naizgled općeprihvaćene, ali i da istovremeno potiču brojne rasprave te prepirke. Stoga je odlučila taj problem razmotriti uz pomoć jednojezičnih rječnika engleskoga, talijanskoga i hrvatskoga jezika. No, da bi to uspjela, s istraživanjem je morala krenuti u dva smjera: s jedne strane sinkronijski u sva tri jezika, a s druge strane dijakronijski unutar jednoga jezika.

Igor Šaponja se u radu „Pula i moderni izazovi antifašizma“ (129-144) pozabavio skinhedima, rasizmom, neonacistima i drugim problemima u Puli. Analizirao je, pregledom dnevnoga tiska, pojave i djelovanja neonacističkih skupina u Puli te reakcije javnosti potaknute njihovim nasilnim djelovanjem i zaključio kako je problem tih skupina još uvijek prisutan. Ta je pojava rezultat inspiracije totalitarnim režimima iz prve polovice 20. st., što potkrepljuje praktičnim primjerima koji se od 1960-ih pojavljuju diljem svijeta. U konačnici, prema riječima autora, svi oni imaju isto ishodište, nasilje kao jedini i opravdani način ispunjenja ciljeva te isključenost svega drugoga i drugačijega. U zadnja dva desetljeća i Hrvatska bilježi porast djelovanja osoba koje simpatiziraju nacifašizam, pri čemu je jačanju djelovanja ekstremne desnice vjetar u leđa dao raspad komunističkoga režima, ali i rat. Nisu svi dijelovi Hrvatske bili jednako zahvaćeni: primjerice, u Puli je – uz nekoliko iznimaka – puno bolja situacija što se toga tiče te je njezino stanovništvo u većem broju dosljedno u antifašizmu i protivljenju svim oblicima totalitarizma.

Zbornik zatvara rad „Anketa »Što istarski srednjoškolci znaju o antifašizmu?«“ (145-161) autorskoga trojca koji čine Igor Jovanović, Milan Rado-

šević i Dragan Sokolović. U članku su grafički i opisno prikazani rezultati ankete provedene tijekom 2014. u drugim razredima srednjih škola u Istri. Sama je anketa bila vezana za poznavanje antifašizma na hrvatskoj i europskoj razini u prošlosti i sadašnjosti te diferencijaciju prema raznim ideologijama i totalitarnim režimima. Obuhvatila je 648 učenika koji su odgovarali na pitanja višestrukoga izbora. U konačnici se nakon analize rezultata može zaključiti da su odgovori zabrinjavajući (20 posto je učenika Antu Pavelića smjestilo u krug antifašista), ali ne i katastrofalni. Problem je često u tome što su činjenice naučene u osnovnoj školi kasnije zamijenjene informacijama iz medija i bliže okoline. Na cjelokupnu se situaciju još prislonio i problem što se na pojam antifašizma različito gleda u zemljama bivšega Istočnoga bloka i Zapadnoga bloka. Stoga autori zaključuju kako bi se ovoj problematici/tematici i u osnovnim i u srednjim školama trebalo posvetiti više nastavnih sati.

U konačnici, čitajući ovaj Zbornik, može se konstatirati da je svjetlo dana ugledao vrlo vrijedan uradak na području društveno-humanističkih znanosti u Hrvatskoj. Naime, glavni je urednik uspio okupiti renomiranu ekipu znanstvenika koja je kroz povijesnu, filozofsku i lingvističku prizmu otvorila nove teme i promišljanja unutar velike i intrigantne teme (neo)fašizma i antifašizma. Samim se time Zbornik može uvrstiti u izdanja koja će pridonijeti budućem kvalitetnom istraživanju (neo)fašizma i antifašizma na području Istre i Hrvatske.

Luka Tidić

***Problemi sjevernog Jadrana*, sv. 13, Rijeka-Zagreb 2014., 170 str.**

Koncem 2014. Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti objavio je 13. svezak časopisa *Problemi sjevernog Jadrana*. Uredništvo čine Miroslav Bertoša kao glavni i odgovorni urednik, Tomislav Raukar i Petar Strčić kao urednici te Sanja Holjevac kao tajnica. Sažetke je radova na engleski jezik prevela Gorka Radočaj. Sadržaj se časopisa dijeli na cjeline „Rasprave i članci“ (3-140) te „Ocjene, prikazi i osvrta“ (143-167). Na samom se kraju nalaze „Upute suradnicima“ (169).